

geestelijk gevogelte van allerlei vleugel pleegt meer te zelden, dan voelen we dadelijk welk een zware last op onze ouderlingen drukt; zij krijgen onophoudelijk nieuwe „adressen“ — o, die groote kerken met „adressen“ — en moeten maar afwachten, wat er voor den dag komt op hun bezocht. Het ware te wenschen, dat de tegenwoordige hekelaar van ouderlingen in een deel der liberale pers eens meer afwist van de moeilijkheden, die deze klasse van geestelijke werkers dan toch maar aanpakken; en als een jong predikant, die na een slechts paar jaren ambtelijk rondgekeken te hebben, constateerde, dat het ambt en zijn dragers onder ons objecten van „afgoderij“ zijn geworden, eens werkelijk deze groep van ambtsdragers in de steden had leeren kennen, dan zou hij geweten hebben, dat de praktijk zelf hen dikwijls zoo benaauwt, — en pas op, als ge 'niet meer moeilijk hebt! — dat zij het wel laten zullen op een voetbankje te gaan staan, dat bestemd is voor candidaat-afgodjes. Ze hebben vaak eerlijk onder het werk.

Want — en hier raak ik weer een andere praktische moeilijkheid aan — want juist op dit terrein behoort de ouderling, en evenmin de dominee, tot dat eigenaardige slag van menschen, die „gewoon zijn, dat ieder naar hen luistert“, en hun oordeel met eenige onderworpenheid afwacht. De „ware mystiek“ spreekt niet gemakkelijk, want zij kan dikwijls niet. En de „valsche mystiek“ spreekt, tenzij dan onder de „vriendjes“, ook niet gemakkelijk, want zij wil doorgaans niet. Wat zou zoo'n letterknecht van de domineesfabriek, wat zou zoo'n ouderling, die het waagt met de Schrift en de belijdenis te komen? Altemaal verstandswerk immers! Maar wie „van God geleerd is“ is een ander, dan die „god geleerd“ is. Een bekende tegenstelling, en die weer opgeld doet onder nieuwere reformatoren....

Ja, dat is wel een heel groot bezwaar; men kan de diagnose niet gemakkelijk stellen, want de patiënten, die er zijn, beschouwen hun geestelijke dokters als alleen maar patiënten („dooien“ is eigenlijk de term). En die in de mystiek nog zuiver willen leven, en dan hongeren en dorsten naar het Woord van God, die zullen zoo heel moeilijk toch ook nog spreken. Er zijn kerken, waar van alle huisbezoeken schriftelijk rapport ingeleverd wordt, op deze manier, dat vaste vragen worden beantwoord. Niet alleen de vragen, door ouderlingen op een formulier, die nog wel ruimte overlaten voor notities omtrent het criterium van „ware of valsche mystiek“, maar vooral de antwoorden zeggen doorgaans weinig of niets juist over dat „mystieke“ leven. En het is geen wonder! Zeg nu maar eens in u paar regels het typeerende van iemands mystieke levensgangen. Dat doen onze psychologische laboratoria eerst na zorgvuldig onderzoek, waarbij het object niet veel te vertellen heeft, en waarbij den onderzoeker allerlei vaktermen ten dienste staan. Maar in de praktijk der zielszorg hebben de objecten van het onderzoek een onverkort recht van zwijgen, of van er omheen praten of van actieve inquisitie. En wie kent de vaktermen? Ze zijn er niet, tenzij dan..... aan de overzijde, waar de probleemstelling niet deugt en de vaktermen ieder voor zich haast een kort begrip zijn van ongereformeerde conclusies.

Dus is de stand van zaken zoo: een ongeroepen dokter bij een of verlegen of verachtenden patiënt; en bij den dokter, als hij goed is, een diep besef van eigen onwetendheid. Daarbij een voorzichtige voelen en tarten enerzijds, een schuchter of hooghartig zwijgen (een vorm van zelfpantsering dikwijls ook weer) anderzijds.

Vooral dat zwijgen bij de typen der „valsche mystiek“ maakt het werk dikwijls zoo uiterst moeilijk. Trouwens, de „litteratuur“ is er vol van, en levert illustraties bij de vleet, om te bewijzen, dat niet alleen de als persiflage bedoelde „visioenen“ van den nuchteren criticus der mystieke vromen, maar vooral ook de als goddelijk geschenk aangekondigde echte visioenen der lieden van de ware mystiek soms: „zich oplossen in stank“²⁾. En deze is in de dierenwereld, en in navolging daarvan ook op groote schaal in de chemischen-oorlogvoerende menschenwereld, een afweerwapen tegen den vijand. De getrouwe, eerlijke, criti-

sche, waarheidsprekende zielzorger nu wordt door de menschen van de valsche mystiek zeker tot zijn vijanden gerekend. En in dien meeningsstrijd wordt het debat dan dadelijk vertroebeld, omdat juist de man der meest individualistische belevenissen rare sprongen doet, als hij in de benauwdheid komt. Is hij in het gemakkelijk gezelschap van gelijkgezinden, of althans van sympathieken („zin“ is ook in zijn samenstellingen als „ge-zin-d“, een woord om zuinig op te zijn) — dan heeft hij de neiging om te zeggen: wat ik voel en beleef, dat is het gansch aparte; ik ben van God gesteld als een eenzame, een baken in zee, een nachtluitje in den komkommerhof, wat ik heb, dat is het gansch bijzondere; vaders noch kinderen hebben dat gekend, ge kunt het ook in boeken van tijdperk, van bepaalde periodes, niet lezen, want het is hemelsch geheimschrift, te lezen slechts voor ingewijden op de tafelen van mijn ziel, binnenste kamer, wel te weten. Ik ben zonder vader en zonder moeder; ik ben de allerindividueelste bij de gratie Gods. Maar kom met uw critiek, kom met Schrift en belijdenis naar dezen mystieken broeder toe, en, tien tegen één, ge zult dadelijk beleven, dat hij zich verschanst achter de „vaderen“. Niet vragen welke vaders, en nog minder die „vaderen“ rubriceren naar hun tijd en zijn geestelijke stroomingen of stroomverleggingen! Neen: wees tevreden met dat alleralgemeenste: de vaders! Vandaag, als de zon schijnt, zijn ze zuiver individueele exceptie op alle regelen van vaders en zonen; morgen schuilen ze in (niet „achter“, want dat zou nog op hulpbehoefheid lijken, maar: „in“) de phalanx der vaders; men kan van de dooden trouwens gemakkelijker een leger in de lucht zetten, dan van de levenden een op aarde. Het is overal de oude historie: als de dames Wolff en Deken critiseeren het mysticisme van enkele broertjes en zusjes van hun tijd, dan komt er een van hun vertrouwden, en zaagt van dik vaderenhout apologetische planken: „De Vaderen des Vaderlands (!) verdedigt tegen de Lasteryke Zanthorstische Geloofsbelijdenis“³⁾. Nu willen we Betje Wolff en Angie Deken niet gelijk geven, althans niet. Maar we zeggen toch ook tot de door haar gekapt⁴⁾ lieden: dat ge die vaders des vaderlands aan uw zijde stelt, dat is ook maar een onwezenlijk gebaar. Het bewijst alleen maar, dat men met u niet praten kan, dat ge eerst zoekt naar een vorm van inlijving in de „wolk der getuigen“, als u dat te pas komt, en niet voorzoover het van Godswege uw roeping is.

Om niet meer te noemen: wie de geschriften leest van Van Koetsveld (baas Perkens in De Pastorie van Mastland), of wie in D. de Wit, Kudde en Herder, de interessante en biografisch betekenisvolle schets treft van de „Jannemannen“ op het terrein van Ds Houtzagers: Kootwijk, de Jannemannen, die natuurlijk dadelijk weten, dat hun tegenspreken behoort tot de „stomme honden“, die „niet kunnen bessen“; of wie Guido Filits (ds J. C. Sikkels), „Gelouterd“ kent, of ds Hogenbirks „Neveldijk“ of het (ongereformeerde) boek van J. C. v. Wijck, „Uit 's Levens Laagten“, van Rotterdams geestelijken zelfkant, — die weet en ervaart telkens weer, dat een rustige diagnose stellen niet mogelijk is, als men het hebben moet van het normaal uitwisselen van gedachten tusschen zielzorger en „mystieken“ broeder.

Onze ouderlingen, en iedere zielzorger met hen behooren dan ook de valsche mystiek niet pas te heoordeelen uit haar eigen openbaringswijzen, doch ze moeten tot de verschijnselen, die zich op dit terrein voordoen, komen met een voorafgaand oordeel, dat uit de Schrift en het gereformeerde dogma ontleend is, en zoo moeten ze het ziektebeeld kunnen aanwijzen en herkennen uit de vooraf verworven kennis van de gezondheid. M.a.w. de valsche mystiek is geen zielkundig te „benaderen“ verschijnsel; men moet de ware mystiek uit de Schrift kennen, om de valsche te onderscheiden. — Dat is trouwens de gereformeerde lijn: geen zielkunde, die van beneden naar boven werkt, doch de openbaring, die van boven naar beneden komt, leert ons het recht verstand van de dingen om ons heen.

K. S.

²⁾ Kallf, Gesch. d. Ned. Lett., VI, 290. In Dr. A. A. v. Scheiven „De Herwerking van een pietistisch getuise gemeente“, 1914, Oosterbaan en Le Cointre, Goes, moet hl. 13, niet in de veroving naar dit boek inplaats van deel V gelezen worden VI. Hetzelfde geldt van de noot op bl. 42/43.

UIT DE SCHRIFT.

Opstanding en heerlijkmaking.

En indien de Geest Desgenen, Die Jezus uit de dooden opgewekt heeft, in u woont, zoo zal Hij, Die Christus uit de dooden opgewekt heeft, ook uw sterfelijke lichamen levend maken door Zijn Geest, Die in u woont.

Romijnen 8:11

En wij allen, met ongedekten aangezichte de heerlijkheid des Heeren als in een spiegel aan schouwende, worden naar hetzelfde beeld in gedaante veranderd van heerlijkheid tot heerlijkheid, als van des Heeren Geest.

2 Korinthe 3:18

Hoe staat het met uw heerlijkmaking, mijn ziel? Vreemde vraag!

Wordt die wel ooit, zelfs in de heilige stilte der zelfbeproeving gesteld?

Zie, gij onderzoekt dan wel of gij wast in het geloof, toeneemt in de liefde, vordert in de heiligmaking.

Maar uw heerlijkmaking ligt daarbij buiten uw gezichtskring.

Is heerlijkmaking niet een zuiver toekomstbegrip? Zal uw heerlijkmaking niet eerst gerealiseerd worden, wanneer over de plaats, waar straks uw lichaam in donkeren aardschoot wordt geborgen, de bazuinstoot weerklinken zal: kom uit?

Leert de Schrift zelf niet, dat de Geest, die Jezus uit de dooden opgewekt heeft, ook uw sterfelijke lichamen zal levendmaken en geschiedt dat niet eerst in den dag uwer zalige opstanding?

Maar, mijn ziel, als gij vuriger verlangd om de kracht van Christus' opstanding te kennen, zoudt gij zoo niet spreken.

Zeker, de tabernakel waarin gij woont, wordt verbroken.

Aan het graf zal, zoodra gij van uw sterfelijke orgaan zijt losgemaakt, getuigd worden, dat er een verderfelijk lichaam wordt gezaaid en dan mag er immers tot roem van uw Heiland aan worden toegevoegd: het wordt opgewekt in heerlijkheid?

Doch vergeet dit niet: de Geest, die Jezus uit de dooden heeft opgewekt, woont thans reeds in u. Hij wordt niet pas in de toekomst, maar Hij is op het oogenblik al de Geest der opstanding.

Beteekende opstanding voor Christus verheerlijking, de Geest is als Geest der opstanding ook in het heden aan uw verheerlijking werkzaam.

Hoe dit zich toedraagt, is een groote verborgenheid.

Maar een verborgenheid, waarvan de feitelijkheid vaststaat.

Uw heerlijkmaking is heerlijker dan die van Mozes op den berg, toen zijn gelaat zoo hemelsch glansde.

Dat was een tijdelijke heerlijkmaking.

Het was ook slechts een uitwendige heerlijkmaking.

Maar de uwe is een inwendige en een blijvende.

Als de Geest u in geloofskontakt brengt met den verhoogden Christus, dan weerspiegelt zich in u rechtstreeks de heerlijkheid uws Heeren.

Dan ligt de parelende dauw van den opstandingsmorgen over u, o mijn ziel, gespreid.

Hebt gij dit nog nimmer opgemerkt?

Maar dan zijt gij ook nog niet dikwijls opgestaan als het begon te lichten om den Opgestane te ontmoeten.

Dan zijt gij te zeer op uw rust gesteld.

Waak op, o ziel, en sla met aanbidding gade hoe Christus nu reeds over u licht.

Neen, dat is niet maar een verheldering uws verstands.

Het is een verheerlijking van uw diepste wezen.

Het is een verheerlijking, die aldoor in schoonheid stijgt, in intensiteit groeit, naar het beeld van Christus heen u verandert.

Van heerlijkheid tot heerlijkheid vormt de Geest des Heeren u om.

Niettegenstaande uw tegenwerking.

Ondanks uw zonde.

De Heilige Geest werkt aan uw heerlijkmaking voort.

Omdat Christus opgestaan is voor u.

Omdat Jezus' opstanding in u moet worden uitgewerkt.

De Geest, die zich op den Paaschmorgen door geen wachters, geen Sanhedrin, geen Pilatus in zijn arbeid liet hinderen, kan ook in deze konsekwentie van de opstanding door niets worden belemmerd.

³⁾ De Jettie is van G. Kallf, Gesch. der Ned. Letterkunde, V, 1910, blz. 345.

Dit staat
schen gedre
des hemels
Hij zal
dat gij een
Zoodat e
ien beken
zijn.

Ziel, hoe
nog nooit
gevallen?

Hebt gij
Of weet

in u woont
beeld van
Smaak

heerlijkmak
Proef in

Doe het
kracht tot

heerlijkheid
de doffe, i

En in h
zal ik Ch

afwijking.

Modern

Op de vra
kans als pe
pelijk geloc
twee deelen

Ten tweede

Die twee

Mag er u
ding" niet

loof behoort

Dogmatis
zielkundige

Dit kan,
dan dat het

gelijk is
vorm, hier

Het vind
aan de „dog

wij en begin
bljde erken

van onze V
soonlijke R

ons geloof
stige uitspr

Dat: wij
geeft ons r

herhaling
voorgesteld

Is deze k
len daardo

En dan
reeds toele

Want ja,
geloofabel

modernistis

Als een
met één ke

Maar de
tegen de h

Zu heeft

Zoo zij e
haar geloof

van buiten

Wie dat
geloofsartil

teleurgestel

Is dat N

Is hier e

aan het wo

Is wat h

„Leer der
geworden?

Dan is c
scheen, we

punt is u
Toch wi
kwantitatie

En zeer
poerd, dat

voorst.

De teges
hier dadel

Dit staat vast: gelijk gij het beeld des aard-schen gedragen hebt, zoo zult gij ook het beeld des hemelschen dragen.

Hij zal zorgen, dat gij niet uit de verte, maar dat gij eenmaal sprekend op Christus gelijkt.

Zoodat engelen en duivelen en rampzaligen zullen bekennen: gij kunt wel zien, dat het broeders zijn.

Ziel, hoe is het mogelijk, dat uw heerlijkmaking nog nooit binnen uw geestelijke waarneming is gevallen?

Hebt gij dan zooveel tevergeefs geleden?
Of weet gij niet, dat indien de Geest van Christus in u woont, gij gedurig wordt geopereerd om het beeld van Christus gelijkvormig te worden?

Smaak in uw liefdegevoel voor uw Heiland uw heerlijkmaking.

Proef in uw smarten uw heerlijkmaking.
Doe het blijde hooren: ik ga niet alleen van kracht tot kracht, maar ook van heerlijkheid tot heerlijkheid steeds voort, ik, de glanslooze, ik, de doffe, ik, de moede, ik, de matte.

En in het zalig oord van het nieuwe Jeruzalem zal ik Christus' beeld verloozen zonder eenige afwijking, zonder eenig gebrek!

HEPP.

KERKELIJK LEVEN.

Modernistische Gelofsbelijdenis. III.

Op de vraag: hoe worden de artikelen van Dr Hooykaas als persoonlijke weerspiegeling van gemeenschappelijk geloofsbezit gedeeld, moet alzoo geantwoord: in twee deelen. Ten eerste naar den zielkundigen inhoud. Ten tweede naar de dogmatistische uitbeelding.

Die tweedeeling geeft te denken.
Mag er uit opgemaakt, dat de „dogmatistische uitbeelding“ niet tot den inhoud van het modernistisch geloof behoort?

Dogmatistische uitbeelding staat hier tegenover: zielkundige inhoud.

Dit kan, dunkt ons, kwalijk anders worden uitgelegd, dan dat het tweede deel dezer artikelen naar den inhoud gelijk is aan het eerste deel, maar in een bijzonderen vorm, hier als dogmatisch, ingediend, wordt gekleed.

Het vindt ook steun in wat de auteur schrijft als hij aan de „dogmatistische uitbeelding“ toe is: „Zoo hervatten wij en beginnen als 't ware opnieuw, wanneer wij na onze blijde erkenning van het geloof in den Zin van het leven, van onze Vrijheid, van het eeuwige Oordeel, onze persoonlijke Roeping en de menselijke Gemeenschap, nu ons geloof gaan formuleeren in rechtstreeks godsdienstige uitspraken“.

Dat wij beginnen als het ware opnieuw, geeft ons recht aan te nemen, dat het tweede deel een herhaling is van het eerste, maar dan op andere wijze voorgesteld.

Is deze konklusie juist, dan worden deze geloofsartikelen daardoor feitelijk tot vijf teruggebracht.

En dan wordt zij nog armer dan zij in het begin ons reeds toelook.

Want ja, dit moet wel de eerste indruk zijn, welke deze geloofsbelijdenis wekt: wat is het geloofs-fonds van de modernistische gemeenschap toch minimaal.

Als een richting zich begint haan te breken, kan zij met één kernwoord dikwijls volstaan.

Maar de modernistische richting loopt zoo zachtjes aan tegen de honderd jaar.

Zij heeft aan hevige bestrijding blootgestaan.

Zoo zij al niet uit zichzelf tot nadere bezinning over haar geloofsbezit kwam, moest zij toch door aanvallen van buiten daartoe zijn geprikkeld.

Wie dat in het oog houdt, wordt door het getal dezer geloofsartikelen, dat tot vijf te beperken is, al aanstonds teleurgesteld.

Is dat Naomi?

Is hier een geestelijke zoon van Scholten en Opzoomer aan het woord?

Is wat hij hier uitspreekt alles, wat uit werken als de „Leer der Ned. Hervormde Kerk“ tot blijvend bezit is geworden?

Dan is de rivier van het modernisme, die vol waters schoon, wel tot een beek Krith geworden, welke op het punt is uit te drogen!

Toch willen we deze geloofsbelijdenis niet naar het kwantitatieve, maar naar het kwalitatieve beoordeelen.

En zeer zeker wordt daarmee het modernisme getypeerd, dat de mensch en zijn leven het eerste artikel vormt.

De tegenstelling met het apostolische symbool valt hier duidelijk op.

„Ik geloof in den zin van het leven“ heeft het „ik geloof in God, den Vader“ van zijn plaats gedrongen. Men kan tegenwerpen, dat dit een kwestie van methode is.

De psychologie van den godsdienst geeft in niet-orthodoxe en ook wel in enkele zich als orthodox voordoende kringen den toon aan.

Van uit de ziel, haar gewaarwordingen, haar bewustzijn, haar gevoelens, haar behoeften wordt dan het geloof opgebouwd.

Maar het is juist deze methode, die in naam van ons algemeen ongetwijfeld christelijk geloof moet worden gewraakt.

Het „ik geloof in den zin van het leven“ toont, waar men met deze methode belandt.

De mensch wordt tot het centrum van het geloof gemaakt.

Om hem beweegt zich alles.

God is niet meer dan een postulaat van zijn zielenleven.

Het principieele verschil kon niet duidelijker worden aangegeven.

Hoe leeg is daarom reeds het modernistisch geloof.

Als God moet worden afgeleid uit den mensch, hoe hol moet dan het Godsbegrip niet worden.

Want wat is de mensch, die niet eerst van God is vervuld!

Dr Hooykaas behoort niet direkt tot de links-, ook niet bepaald tot de rechts-modernen, maar neemt een meer synthetisch standpunt in.

Daarom geeft hij wel eenigszins uitdrukking aan wat in het modernisme over heel de linie leeft.

Van heel dat modernisme geldt het: God komt achter den mensch aan.

Men kan zoo roerend schrijven over den Eeuwige, het Absolute, de Liefde, de Vader in de hemelen als men wil, maar God kan in dat stelsel nooit tot zijn eer komen.

De mensch zelf staat daarbij in den weg.

Het Humanisme kan zich hier soms in fijne vormen openbaren.

Het blijft Humanisme: vereering van den mensch.

HEPP.

LITERATUUR EN KUNST.

Dr Ritters „Kritische Reis“.

Voor eenigen tijd verscheen bij de Uitgeversmaatschappij „Holland“ te Amsterdam, in den welverzorgden vorm dien we van haar gewoon zijn, een interessant boek van een interessant man.

Dat deze laatste qualificatie juist is, zal men aanstonds toestemmen als we zeggen, dat de Schrijver is Dr P. H. Ritter, de bekende journalist-literator. Hij is immers een auteur van bijzonder frischen kijk op de dingen en een geheel eigen, pitbigen geestigen stijl. In een ongemeenen vorm weet hij de dingen te zeggen, in kleine, typende woorden en zijn opmerkingen zijn veelal even raak als oriënterend: hij doet zijn lezers niet slechts iets zien, maar hij geeft hen tegelijk een indruk van het aanschouwde, die blijft. We behoeven ten bewijze slechts te herinneren aan zijn mooie boekjes „Het land van Wind en Water“ en „Zeeuwsche Mijmeringen“. Wie in dit laatste b.v. gelezen heeft de teekening van het Middelburgsche leven op den wekelijkschen hoogdag, heeft van dien markt-Donderdag een zoo sprekend beeld gekregen, dat hij het niet weer vergeet, juist door het interessante, dat Ritters beschouwing er aan geeft. We kunnen ook wijzen op de indertijd in ons blad besproken brochure „De sociale betekenis van de Amusementsliteratuur“, dat al evenzeer blijk geeft van de bovengenoemde eigenschappen van den Schrijver; of op zijn dramatisch stuk „De Derde“, dat, hoezeer ook van inhoud verschillend, toch ook weer Dr Ritter in zijn interessante persoonlijkheid doet kennen.

Maar ook van dit nieuwe boek geldt de qualificatie „interessant“.

Het draagt tot titel: „De kritische Reis“ en is een verzameling essays over schrijvers en boeken, die tal van zeer lezenswaardige bijdragen en merkwaardige opmerkingen bevat.

De stof van dezen bundel is ingedeeld in vier groepen: De stijl der ouden, Hedendaagsche lyriek, Roman en novelle in onze dagen, De essay, dat is dus, ze bestrijkt het gehele terrein der literaire kunstuiting.

In de eerste groep opstellen, over den stijl der ouden, vinden we een typeering van het Schrijverstalent van Busken Huot, Dr Abraham Kuiper, Jhr Mr A. F. de Savornin Lohman, Prof. Dr Alb. Verwey. In 't bijzonder deze schetsen zijn het, die de belangrijke eigenschappen van het boek dragen; we kunnen dat doen zien, als we in 't vervolg op dit artikel uit de bijdrage over den stijl van Dr Kuiper enkele opmerkingen citeeren.

De tweede groep, over de hedendaagsche lyriek, geeft een overzicht van den stand der moderne dichtkunst, in de behandeling van het werk onzer nieuwere dichters, ouden als Verwey en Noto Soeroto, maar vooral jongeren, als Greshoff, H. Houwink, Anthonie Donker, Jan Engelman, H. Marsman, e.d. In den bijtitel voor dit onderdeel der behandelde materie: „de richting der hedendaagsche poëzie“ is de inhoud van deze groep inderdaad precies samengevat en tegelijk de betekenis aangegeven, die voor elken belangstellende in de lectuur van deze schetsen is gelegen.

Dan volgt de bespreking van den roman en de novelle in onze dagen, even rijk in afwisseling van gekozen objecten als die der poëzie. We kunnen niet al de boeken opsommen, die hier aan de orde komen, maar noemen enkele, om onzen lezer een indruk te geven van wat hem hier wordt geboden. Zoo zijn er opstellen over „Letje“, „De Zondaar“, „Merijntje Gijzens Jeugd“, „Gouden Teugels“, „Eva“, „Alex Vrouwen“, alle boeken van dezen tijd, die tot de bekendste proeven van moderne romanliteratuur behooren. En het is belangrijk, maar ook zeer instructief om het oordeel van Dr Ritter te lezen, te meer, omdat hij aan vele van deze boekbesprekingen algemeene beschouwingen verbindt over stroomingen en verschijnselen in de nieuwste romanproductie. Wat we b.v. verleden week in ons artikel over „De Avonturen van den Muzikant“ citeerden over de verandering, die zich openbaart in de wijze van zielkundige ontleding in den roman, is aan een dezer bijdragen ontleend. En wanneer men stuk voor stuk de besprekingen nagaat en dan verzamelt, wat er aan algemeen-literaire beoordeeling in gegeven wordt, krijgt men een geheel, dat men zou kunnen betitelen als: de richting in het hedendaagsch proza.

De vierde groep is die van de essay. Gaandeweg is de essay (de verhandeling) over literatuur zelf geworden bijdrage tot de literatuur, belangrijk ook in en op zichzelf. Ritter wijst daarop, als hij handelt over de essays van Verwey, v. Deyssel, Havenaar, Cortier, Casimir, Bruning en Marsman en hij doet de wezenlijke waarde zien, die dergelijke verhandelingen over letterkunde hebben. Samengevat zou men ook deze groep een opschrift kunnen geven: de richting van de hedendaagsche essay.

Eindelijk is er nog een afzonderlijke bijdrage: „Uit de werkkamer van den Schrijver“. Dr Ritter vertelt hierin iets over de voorgeschiedenis van letterkundig werk naar aanleiding van zijn persoonlijke ervaring. In 't bijzonder in dit stuk komt nog weer eens uit, wat we zeiden aan 't begin van dit artikel, dat de Schrijver een interessant man is. Want wat we hier te lezen krijgen is metterdaad een zelfportret. En zoo goed als het indertijd belangrijk was van een Auteur als Robbers te hooren hoe een roman ontstaat! zoo is het van werkelijke, inzicht-vormende waarde hier Ritter te volgen in de analyse van zijn werkzaamheid. En bovendien, al pratende over zichzelf en zijn arbeid, geeft hij weer tal van goede opmerkingen ten beste over de Schrijverstaak en haar moeilijkheden in 't algemeen.

Voegeu we aan dit alles nu nog toe de mededeling, dat bij elk der behandelde bundels en boeken bibliografische aantekeningen gevoegd zijn door den heer P. H. Muller, zoodat men over ieder onderwerp ook nog een goed-gekozen literatuur-opgave verkrijgt, dan zal het duidelijk zijn, dat we terecht dit nieuwe boek een interessant boek hebben genoemd en zal men de conclusie willen aanvaarden, dat het rustige lezing alleszins waard is.

Bij de overstelpende veelheid van romans en dichtbundels, die karakteristiek is voor dezen tijd, is het onmogelijk, dat men alles zelf lezen kan. En toch wordt in allerlei verhouding bekendheid met de productie der moderne literatuur gevorderd. Men is dan ook aangewezen op, wat ik zou willen noemen verzamel-boeken, die deze taak verlichten door indrukken te geven en materiaal tot oordeelvorming verschaffen. Daarbij is het echter van 't grootste belang, dat de leidsman een betrouwbaar gids is, een die kennis van zaken heeft en critisch vermogen. Welan, Dr Ritter is zulk een gids. Men zal het zeker niet altijd met hem eens zijn; met name zal men in de principieele beschouwing wel eens geheel van hem verschillen; maar hij geeft immer zooveel materiaal, dat men gemakkelijk een eigen inzicht zich vormen kan en dat aan het zijne kan toetsen. Wie in eenig verband leiding te geven heeft bij literatuur-studie of verenigingswerkzaamheid kan aan deze „Kritische Reis“ heel veel hebben.

Ter karakteriseering van den inhoud, maar ook om het belang, dat dit onderwerp uiteraard heeft voor onzen kring, willen we gaarne het opstel over den stijl van Dr Kuiper nader doen zien. Zulks vordert echter meer ruimte, dan we nu nog hebben. Dit daarom in een volgend artikel.

C. T.

¹⁾ Uit het boekje van H. Robbers: „Het ontstaan van een roman“.